

ФІСКАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

*М. Височанська, магістр
Львівський національний аграрний університет*

Постановка проблеми. На сьогодні в Україні однією з основних економічних проблем є вдосконалення податкової системи загалом і системи непрямого оподаткування – податку на додану вартість та акцизного податку як складової її частини. Важливим є підвищення рівня ефективності, погашення заборгованості та запобігання її виникнення. Зазначена проблематика потребує подальших поглиблених досліджень, результати яких неодмінно потрібно враховувати у виробленні науково обґрунтованих підходів до реформування системи оподаткування непрямих податків, що, зокрема, забезпечить створення сприятливих умов для ведення бізнесу, здійснення інновацій, зростання споживчого попиту на внутрішньому ринку за одночасного динамічного збільшення сукупних податкових надходжень до усіх рівнів бюджетів і державних цільових фондів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам оподаткування, зокрема непрямого, у своїх дослідженнях приділяли увагу О. Данілов, М. Дем'яненко, Б. Карпінський, В. Копилов, С. Лекарь, В. Лисенко, В. Мельник, М. Науменко, В. Парнюк та ін. Також низка інших науковців досить детально вивчали функціонування та вдосконалення процесу адміністрування ПДВ та акцизного податку в Україні.

Структуру податкової системи, непрямих податків і їх вплив на суб'єкти господарювання досліджували у своїх працях такі українські вчені, як М. Азаров, О. Амоша, О. Барановський, В. Геєць, А. Дрига, А. Капітанчук, І. Лютий, С. Міщенко, Т. Меркулова, М. Петренко, А. Соколовська. Проте проблема наповнення непрямыми податками державного бюджету повною мірою актуальна сьогодні, оскільки багато питань щодо фіскальної ефективності ПДВ та акцизного податку залишаються невирішеними.

Постановка завдання. Сьогодні наповнення державного бюджету непрямыми податками суттєве, проте воно досить мінливе впродовж досліджуваного періоду. Саме тому наше завдання – дослідити фіскальну ефективність непрямих податків у наповненні державного бюджету України і показати динаміку їх надходжень упродовж 2007-2011 рр.

В умовах сьогодення економіка України потребує створення нових соціальних та економічних відносин у суспільстві, у результаті чого важлива роль відводиться дії податкової системи держави. В Україні необхідно будувати таку систему, яка б забезпечила створення сприятливого податкового клімату і базувалася на науково обґрунтованих принципах. Зокрема треба впорядкувати стягнення податків і посилення відповідальності за ухилення від сплати або несвоєчасну сплату.

Сучасна фінансова криза й нестача бюджетних коштів ще більшою мірою активізували проблеми непрямого оподаткування.

Виклад основного матеріалу. Сучасна економічна ситуація в Україні зумовлює необхідність ефективності управління державними фінансами. У центрі уваги

знаходиться процес оподаткування, як основна умова формування фінансово-бюджетних ресурсів держави. При цьому значної уваги потребує податок на додану вартість як один із основних бюджетоутворювальних податків. Податок на додану вартість є непрямим податком, який сплачують до державного бюджету на кожному етапі просування товару від виробництва до споживання [1, с. 1].

Впровадження Закону України „Про податок на додану вартість” було насамперед зумовлене значним спадом фіскальної ефективності податку. Нормативною базою, що регламентує стягнення ПДВ, є Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. (№ 2755-VI) [2].

Питому вагу та динаміку, яка свідчить про стабільність цього джерела надходжень податку на додану вартість до Зведеного бюджету України впродовж 2007-2011 років, показано на рис. 1.

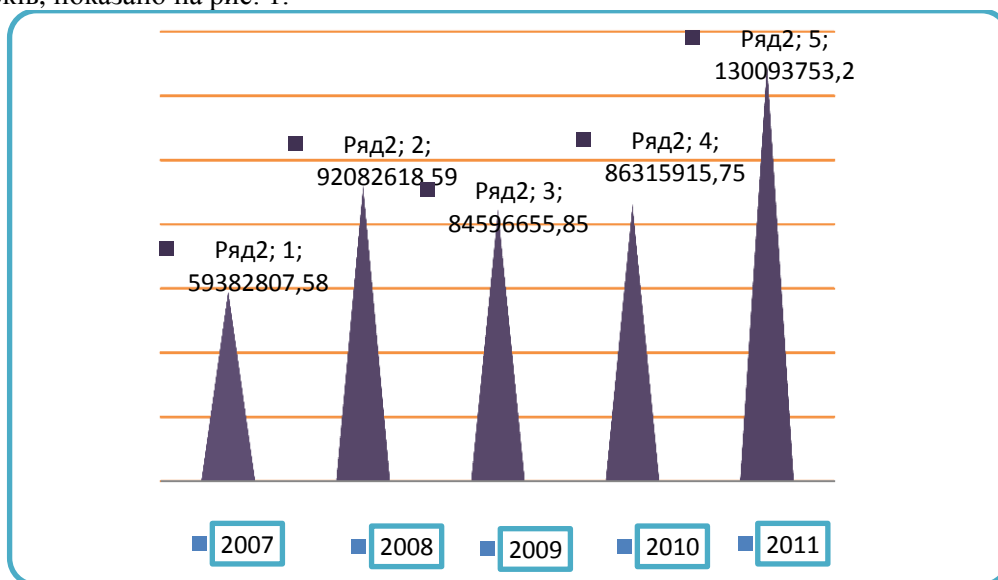

Рис. 1. Динаміка надходжень податку на додану вартість до Зведеного бюджету України, тис. грн [4].

Впровадження таких видів непрямих податків, як податок на додану вартість і акцизний податок, передусім пов'язане з необхідністю забезпечення достатніх і стабільних доходів бюджету в умовах широкої лібералізації цін і розгортання процесів інфляції, а також є економічно виправданим. В Україні ПДВ став чинником негативних тенденцій в економіці, однак у світі це ефективний податок з обігу. Крім того, він є обов'язковим податком в ЄС. Законодавство передбачає необхідність гармонізації податкової системи з європейськими стандартами, тому ПДВ у Податковому кодексі був очікувано збережений, за винятком деяких змін у його адмініструванні. Розробники документа намагалися вирішити комплекс завдань: перекрити найпоширеніші схеми мінімізації оподаткування, вирішити проблему з відшкодуванням податку, а також знизити внутрішні ціни [5].

Законодавча база з податку на додану вартість хоча й має позитивні риси (досить

широку базу оподаткування й адекватність дії в ринкових умовах і в умовах інфляції, що забезпечує, навіть за кризового стану економіки, стабільні надходження до бюджету), однак вимагає суттєвих змін. Тому для України, яка сподівається увійти в майбутньому до Європейського Союзу, розроблено основні напрями визначення податку на додану вартість на базі встановлених Шостою директивою ЄС основних принципів побудови системи цього податку в західноєвропейських країнах, що дасть змогу запобігти повторенню помилок, які мали місце під час впровадження податку в цих країнах.

На нашу думку, зниження ставки ПДВ можливе, але її оптимальний розмір має бути економічно обґрунтований і підтверджений прогнозними розрахунками соціально-економічних наслідків.

Окрім того, вдосконалення системи непрямого оподаткування загалом і ПДВ зокрема повинно базуватися на вирішенні проблеми забезпечення достатніх надходжень до бюджету за рахунок збільшення обсягів виробництва і споживання, розширення обсягів інвестиційної діяльності, адже сам ПДВ не позначається на інвестиціях і не впливає на рішення щодо інвестування.

До чинників, що впливають на фіскальну ефективність такого податку, можна віднести: рівень податкової ставки; сальдо експортно-імпортних операцій, здатне звужувати чи розширювати податкову базу; обсяг податкових пільг, суму недоїмки, що безпосередньо впливає на розмір податкових надходжень. Встановлено, що у перспективі доцільно поступово переходити до диференційованої шкали ставок, керуючись принципом: товари першої потреби – знижена ставка, усі інші товари – стандартна ставка. Переконані, що впровадження диференційованих ставок буде ефективним, оскільки зумовить зменшення адміністративних витрат щодо обслуговування ПДВ і значно спростить механізм його дії. Щодо розміру ставок ПДВ, то це має визначатися не лише бюджетними потребами, а й реальними доходами споживачів. Зважаючи на обмеженість надходжень від прямих податків, відчутно знизити ставку ПДВ досить проблематично. Реалізувати таке можна лише надзвичайно виважено та поетапно. На користь цього свідчать і тенденції до гармонізації непрямого оподаткування та введення середньої ставки ПДВ на рівні 15% у межах формування єдиного європейського ринку. Зниження ставки ПДВ з 20% до 15% можливе за рахунок ліквідації великої кількості пільг, що розширить базу оподаткування. Аналізуючи ситуацію з надання пільг із податку на додану вартість, зазначимо, що із загальної їх кількості в оподаткуванні ПДВ вони становлять близько 80% [7].

Ставки податку на додану вартість в Україні 20% і 0%. Нульова ставка є пільговою та застосовується до товарів, виробництво й реалізацію яких стимулює держава. У Податковому кодексі України зазначено, що ставка ПДВ залишається без змін у 2011-2013 рр., а також поставка металобрухту, відходів і зернових культур до 1 січня 2014 р. взагалі звільнені від оподаткування. Важливо те, що з 1 січня 2014 р. ставка податку на додану вартість становитиме 17% [2].

Для бюджету особливо важливо, щоб за проходження товару через усі стадії переробки податки сплачували усі споживачі – переробники від виробника до кінцевого споживача цього товару (робіт, послуг).

Отже, непрямі податки мають досить багато переваг, тому використання їх цілком доцільне. Поряд із позитивом у справлянні непрямих податків вони мають і низку

суттєвих недоліків. Основним з-поміж них є те, що їх сплата не залежить від розміру доходів платників. Оскільки рівень споживання має певний мінімум, питома вага цих податків у доходах громадян тим вища, чим нижчий рівень доходів. Високий рівень оподаткування акцизним податком відлякує покупців підакцизних товарів, а застосування в різних країнах світу різних ставок акцизного податку на підакцизну продукцію відображає рівень впливу кожної окремої держави на поведінку громадян. Особливо це базується на політиці держави у сферах охорони здоров'я та енергетики. Питання захисту навколишнього середовища сьогодні також зараховане до пріоритетних питань у діях урядів більшості країн, тому вони часто застосовують високі ставки податків на паливо [3]. Пропонуємо простежити за динамікою надходжень акцизного податку впродовж 2007-2011 рр. на рис. 2.

Надходження акцизного податку до Зведеного бюджету України на 2011 р. становили 20870617,6 тис. грн, у тому числі з вітчизняних товарів – 13048560,6 тис. грн, імпортованих – 7822057,0 тис. грн.

Аналізуючи діаграму (рис. 2), можна дійти висновку, що доходи з адміністрування акцизного податку до бюджету у 2007 р. становили 95,9%, а у 2011 р. вони зменшилися і становили 34,4%. Таку ситуацію можна обґрунтувати зменшенням виробництва підакцизних товарів, помірним зменшенням їх вартості, насиченістю ринку продовольчими товарами, з яких сплачується цей непрямий податок.

Висновки. У дослідженні висвітлено доцільність непрямих податків для наповнення бюджету, які мають більше переваг, ніж недоліків. Основними напрямками вдосконалення непрямого оподаткування фіскальної системи мають стати:

- зменшення податкового тиску на виробників;
- розширення бази оподаткування через розроблення податкових важелів для стимулювання розвитку підприємництва;

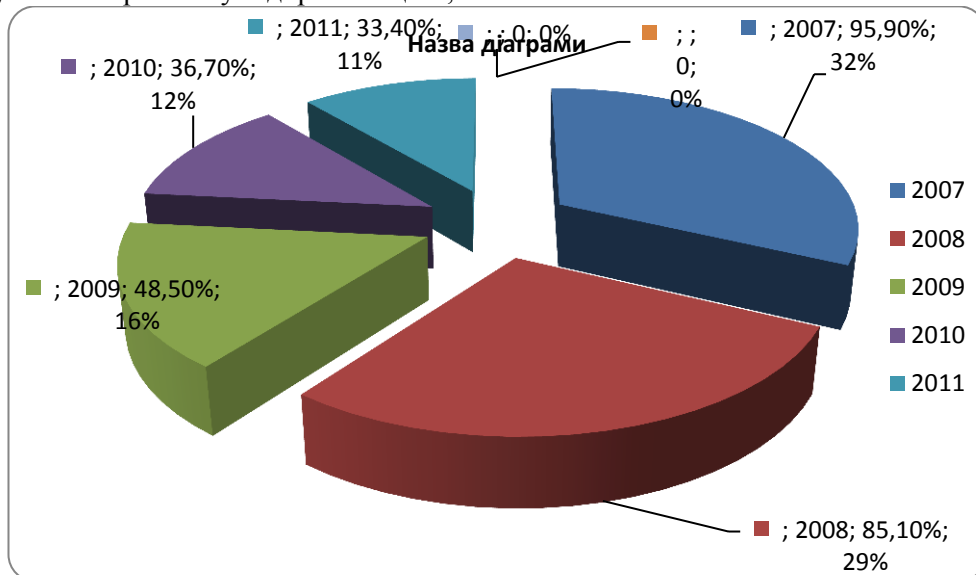

Рис. 2. Динаміка надходжень акцизного податку до Зведеного бюджету України

у 2007 – 2011 рр. [4].

- поетапне зниження ставки податку на додану вартість спочатку до 19, а потім до 17% з метою наближення її до рівня, прийнятого більшістю розвинутих країн;
- вдосконалення механізмів обчислення і стягнення непрямих податків;
- зменшення сумарного податкового навантаження на виробників підакцизних товарів;
- створення умов для рівномірнішого розподілу податкового навантаження на окремі групи виробників (наприклад, сільськогосподарських товаровиробників);
- стабілізація податкового законодавства за рахунок формування бюджету на основі попередніх законодавчих проектів;
- зменшення нарахувань на фонд оплати праці до цільових позабюджетних фондів.

Підставою для такої пропозиції є насамперед інформація про те, що кошти багатьох з-поміж цих фондів використовують не за призначенням. Усі запропоновані зміни податкової системи можуть сприяти посиленню регулюючого впливу податків на соціально-економічні процеси в країні.

Окрім того, необхідні суттєві структурні зміни в економіці на макро- і мікрорівнях, які б забезпечили збільшення частки доходів громадян у структурі національного доходу.

Бібліографічний список

1. Душкова К. М. Стан та особливості адміністрування податку на додану вартість [Електронний ресурс] / К. М. Душкова, Л. В. Черничук. – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com>.
2. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755 VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin>.
3. Добрик Л. О. ПДВ в Україні: проблеми адміністрування та напрями удосконалення / Л. О. Добрик, А. А. Литовченко // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 14. – С. 23-31.
4. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua>.
5. Молдован О. ПДВ – тиск збільшиться, доходи ні / О. Молдован // Економічна правда – 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua>.
6. Тулуш Л. Д. Сутність і роль податку на додану вартість в економічній системі держави / Л. Д. Тулуш // Економіка АПК. – 2008. – № 12. – С. 85-89.
7. Чередниченко О. М. Непряме оподаткування в Україні на шляху інтеграції до Європейського Союзу / О. М. Чередниченко // Фінанси України. – 2007. – № 7. – С. 98-104.

Височанська М. Фіскальна ефективність непрямого оподаткування в Україні

Досліджено економічну суть і фіскальну ефективність системи непрямого оподаткування та адміністрування непрямих податків. На підставі проведених досліджень запропоновано шляхи вдосконалення чинної системи непрямого оподаткування в Україні.

Ключові слова: непряме оподаткування, податок на додану вартість (ПДВ), акцизний податок, податкові надходження, фіскальна ефективність.

Vysochanska M. Fiscal efficiency of indirect taxation in Ukraine

The economic essence and fiscal efficiency of the system of indirect taxation and administration of indirect taxes are examined. Due to researches there were proposed the ways of improvement of the system of indirect taxation in Ukraine.

Key words: indirect taxation, value added tax, excise tax, tax income, fiscal efficiency.

Высочанская М. Фискальная эффективность косвенного налогообложения в Украине

Усследовень экономическая сущность и фискальная эффективность системы косвенное налогообложения и администрирования косвенное налогов. На основании проведенных исследований предложенные пути совершенствования действующей системы косвенное налогообложения в Украине.

Ключевые слова: косвенное налогообложение, налог на добавленную стоимость (НДС), акцизный налог, налоговые поступления, фискальная эффективность.